

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України
Асоціація Філософського Мистецтва
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Софійський університет імені К. Охридського (Болгарія)
Центр гуманітарної освіти НАН України

**МАЙБУТНЄ
ОСОБИСТОСТІ І СІМ'Ї:
КОНТЕКСТИ
ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ,
ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ
ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ**

**Підхід філософської антропології
як метаантропології**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

22-23 травня 2019 р.,

що проводить

кафедра культурології та філософської антропології

і лабораторія метаантропологічних досліджень

Факультету філософії і суспільствознавства

НПУ імені М.П. Драгоманова

Київ

КНТ – 2019

УДК 141.319.8:316.614.5(082)

М14

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету філософії та суспільствознавства
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Протокол № 10 від 5 червня 2019 року)*

Рецензенти:

Свириденко Д., доктор філософських наук, професор
Степаненко І., доктор філософських наук, професор
Препотенська М., доктор філософських наук, професор

**МАЙБУТНЄ ОСОБИСТОСТІ ТА СІМ'Ї: КОНТЕКСТИ ФІЛОСОФСЬКОЇ
АНТРОПОЛОГІЇ, ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ
ПУБЛІЦИСТИКИ. Підхід філософської антропології як метаантропології:
збірник наукових праць / За ред. Хамітова Н.В. – К.: Інтерсервіс, 2019. – 264 с.**

ISBN 978-966-373-906-9

УДК 141.319.8:316.614.5(082)

М14

У збірнику наукових праць конференції розглядаються питання майбутнього особистості і сім'ї. Значне місце займає розробка методологічних засад дослідження в контексті школи філософської антропології як метаантропології.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за зміст підходів, точність наведених фактів, цитат, імен та інших відомостей.

**Видання підготовлено в лабораторії метаантропологічних досліджень
кафедри культурології та філософської антропології
НПУ імені М.П. Драгоманова і здійснене за сприяння
Асоціації Філософського Мистецтва.**

ISBN 978-966-373-906-9

© Н. Хамітов, С. Крилова, Я. Любивий, Л. Шашкова та ін., 2019.

© Оригінал-макет – Асоціація Філософського Мистецтва, 2019.

МАТВЄЄВ Віталій,
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова,
Віце-президент Міжнародної
Академії культури безпеки, екології та здоров'я

**ВИКОРИСТАННЯ ЕЗОТЕРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ХРИСТІЯНСТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО**

Відтоді як існує наука, різні її галузі так чи інакше торкалися проблеми вивчення людини. І хоча людство завжди мало потребу осягнути людину як багатогранну цілісність, з позицій науки ця проблема, на жаль, так і залишилась невирішеною. Ще засновник німецької класичної філософії І.Кант, котрий жив в епоху Просвітництва, коли науковці перебували в ейфорії від досягнень раціонального мислення й науки, спустив їх з небес на землю, вказавши на обмежений характер наукового знання та на існування метафізичних, релігійних, етичних та інших феноменів і цінностей, які неможливо вивести з емпіричного досвіду.

В наш час стає все більш зрозумілим, що людству потрібний новий гуманістичний світогляд, в центрі якого стоятиме людина як духовна істота в усій повноті її зв'язків з Природою, Суспільством, Космосом. Необхідно визнати, що такий світогляд має багато спільного з містико-релігійним світоглядом, оскільки сам термін religio означає взаємозв'язок

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

людини як духовної істоти з Богом, Абсолютом.

Релігія, церква на протязі всього свого існування відігравали надзвичайно велику роль у житті людства. Це розуміли навіть атеїсти. Так, основоположник марксизму К.Маркс вважав релігію не лише “опіумом народу”, а й загальною теорією цього світу, його енциклопедичним компендіумом, логікою в популярній формі. Виникнувши на зорі людства, релігія була покликана, насамперед, виконувати суто практичні функції, першими з яких є виховання визначеного, найбільш доцільного за певних умов життя, типу особистості та гармонізації відносин “людина - світ” у максимально широкому плані. Інакше кажучи, йдеться про те, що саме релігія, або точніше, релігії різних народів, на наш погляд, пропонували перші концепції самореалізації особистості.

Особливо це важливо розуміти в сучасну епоху плюралізму, де наука не може вже сприйматися як система знань, що претендує на абсолютну істину, тому треба приймати до уваги, що існують також позанаукові системи знань (в першу чергу, релігія), які також мають право на існування, оскільки саме релігія як форма суспільної свідомості довгий час домінувала і до цього часу, в тій чи іншій мірі, продовжує домінувати над іншими формами суспільної свідомості.

Християнство від самих початків своєї історії виступало саме за створення нової людини, розкриття її богоподібної сутності. На це, власне, й скеровувалася духовна практика ранніх християн. Фактично уже дві тисячі років тому християнство мало по-справжньому універсальну систему виховання і вдосконалення особистості. Заклик Ісуса Христа в Нагірній проповіді “бути такими ж досконалими, як Отець наш

Небесний” вочевидь, можна вважати одним з наріжних каменів християнства. Демократичність первісного християнства була невідокремлена від його езотеричності. Вищі знання поступово отримували підготовлені й посвячені учні. Про наявність езотеричного знання промовисто говорять, наприклад, такі рядки Євангелія: “І приступивши учні сказали йому: для чого притчами говориш їм? Він відказав їм у відповідь: для того, що вам дано знати таємниці царства Небесного, а їм не дано... Бо істинно говорю вам, що багато пророків і праведників бажали бачити, що ви бачите, і не бачили, і чути, що ви чуєте, і не чули” [Матв. 13:10-11,17].

Велику роль у формуванні християнства, на думку автора дослідження, зіграв гностицизм, з яким офіційне християнство розірвало потім всілякі відносини і піддало його осудженню. Гностицизм, на нашу думку, це не лише “еклектична релігійно-філософська течія пізньої античності, що виступила однією з культурних форм зв'язку християнства, що оформилося, з міфо-філософським елліністичним тлом і віровченнями іудаїзму, зороастризму, вавилонських містеріальних культів”, а, в першу чергу, містичний шлях самопізнання і прагнення до розкриття своєї вищої сутності, самореалізація, що повинна в ідеалі перейти в богореалізацію. Як явище, гностицизм виник раніше за християнство і мав генетичні зв'язки зі східними, перш за все, Єгипетськими містеріями. Завоювання Олександра Македонського східних держав сприяли появі такого феномену, як еллінізм, що являв собою симбіоз грецької і східної культури, причому, остання, програючи в адміністративно-політичному плані, стояла на більш високому щаблі розвитку за грецьку в духовному.

Як і в майже всіх східних релігіях, вищі езотеричні знання

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

у християнстві передавалися від учителя до учнів поступово, в міру їхнього духовного зростання: “Ще багато маю сказати, але ви тепер не можете вмістити” [Іван. 16:12]. Свідчення необхідності передавання знання виключно підготовленим звучить і в Нагірній проповіді: “Не давайте святині псам і не кидайте перлів ваших перед свинями, щоб вони не потоптали їх ногами і, обернувшись, не розтерзали вас” [Матв. 7:6].

До речі, дослідниця езотеричного християнства Анні Безант вказує на те, що нині Церква прагне зробити людей лише добрими і вказує на святих як на вище досягнення. А в стародавні часи в неї були значно вищі прагнення. Зробивши з людини святого, її праця лише починалася, тому що лише тоді він (святий. - *В.М.*) міг сприйняти те, що вона (Церква. - *В.М.*) могла йому дати на той час, але зараз вже дати не може, оскільки забуто стародавню мудрість. [1, с.54-55].

Вчення Ісуса Христа про душу як образ Бога, про Боголюдство, про сокровенне відродження людей силою Духа Святого, його есхатологічний ідеал (щоб Бог був у всьому все - 1 Кор.15:28), - все це є тим ґрунтом, на якому розквітла християнська містика. Особливо помітне місце займала містика в житті та вченні ранньої Східної церкви. Основна ідея східного богослов'я - ідея “обоження” була центральним пунктом релігійного життя Сходу, навколо неї оберталися всі питання догматики, етики, містики. Для Отців ранньохристиянської Церкви обоження є не ідея, не теорія, не догма, а передусім і головне – факт їх внутрішнього життя. Саме на цей факт вони й спиралися в усіх тих випадках, коли їм доводилося вирішувати спірні питання свого часу. З цього факту вони виходили при розкритті свого спасительного, етичного та есхатологічного вчення.

Але поширюючись теренами Римської імперії, первісне християнство поступово втрачало свою містичну та езотеричну напругу, оскільки апелювало до найбільш вразливих верств населення, які, з огляду на їх духовно-інтелектуальний рівень, не тільки не могли засвоїти в повному обсязі християнське вчення, але й навіть наблизитись до розуміння його глибин. Духовну практику “обоження” такі люди також не здатні були досягнути. Ставши ж офіційною римською релігією, християнство взагалі потрапило в залежність від світської влади, причому особливо відчутно це було у східній частині Римської імперії.

Крім того, слід враховувати, що шлях “обоження”, яким простував християнський містик, завжди приховував у собі небезпеку, притаманну шляхові містиків усіх часів і народів. Ця небезпека зветься гординею, оскільки людині, яка розвинула в собі надприродні здібності, рідко вдається зберегти смиренність, що є запорукою встановлення гармонійних і несуперечливих стосунків між нею й божеством, і не піддатися спокусі усвідомлення своєї зверхності над іншими людьми. Мабуть, саме тому Церква, прагнучи зберегти у своїх вірних незаймане почуття смиренності перед Богом, з величезним застереженням, підозрою або навіть ворожістю ставилася до різних паранормальних психічних здібностей (отримання так званих “святих дарів”, як їх іменує християнська езотерична традиція), якщо такі раптом з’являлися внаслідок духовної практики у ченців або в когось з мирян. Все це вело до втрати містичності самого християнства, витіснення її догматикою, заміни езотеричного шляху (“Входьте вузькими воротами”) на екзотеричний, пристосований для широких мас.

Протиріччя між езотеричним та екзотеричним шляхами в християнстві завершилися перемогою останнього, оскільки

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

специфікою християнської церкви було те, що в ній досить швидко розвинулося прагнення (та, зрештою, і спроможність) до чіткої соціальної організації та формування владних структур. А з проголошенням християнства офіційною римською релігією воно взагалі перетворилося на своєрідний інструмент влади, котрій завжди потрібні законслухняні громадяни, а не харизматичні особистості, які важко піддаються контролю з боку держави. Це привело до зародження глибинних протиріч – між християнством догматичним, в яке перетворювалася офіційна Церква, та християнством містичним, яке виступало у вигляді різноманітних ересей і сект.

На противагу офіційній християнській догматиці, адепти та послідовники містичного християнства протягом тривалого часу розробляли, підтримували та поширювали езотеричне вчення, основою котрого являється індивідуальний духовний досвід конкретного віруючого, як це було, наприклад, в практиці індійської йоги. Так, ісихазм, подібно до останньої, наполягав на необхідності преображення плоті в аспекті трансцендентності, причому не тільки в перспективі майбутнього всезагального Воскресіння, але вже тут, на Землі.

В той же час, уже в творах таких відомих представників раннього християнства, як Климент Александрійський та Ориген, закладена ідея досягнення христовості, тобто можливість піднятися до рівня Ісуса Христа для всього людства. В цьому плані Ісус виступає як Логос, божественний елемент, що поєднує матеріальний світ і, відповідно, все людство з Богом. Головним завданням християнства є необхідність пробудження власної духовності через відповідний благочестивий спосіб життя та духовну практику.

Це дозволяє подолати людську матеріально-буденну обмеженість шляхом трансценденції, тобто виходу за її межі.

На шляху до трансцендентації стоїть ще одне протиріччя – між чоловічим та жіночим началами, яке долається шляхом духовного поєднання з Богом. В цьому плані культивування любові до Бога в християнстві, особливо в його езотеричному аспекті, мало чим відрізняється від подібної практики в системі бгакті-йоги в індуїзмі. В той же час, необхідно зазначити, що бгакті-йога, на відміну від християнства, отримала своє поширення, в більшій мірі, в епоху Середньовіччя, хоча її основи були закладені уже в Бгагавад-гіті, – творі, котрий, як вважають дослідники, виник в період з IX по II ст. до н.е.

Аналізуючи апокрифічну християнську літературу, можна зробити висновок про близькість традицій йогічної практики і методів фізичного вдосконалення в християнстві, оскільки і там, і там було характерним окрім посту, аскетичного способу життя, слідуванню целібату, також застосування фізичних вправ, систем дихання, очищувальних процедур, прийняття повітряних, водних, сонячних та грязьових ванн тощо.

Можна також провести відповідну аналогію між розп'яттям Ісуса та смертю бога Крішні. Езотерики трактують цей акт не в якості спокутування гріхів людства, а як свого роду містерію, де людині пропонується через принесення в жертву всіх матеріальних благ і навіть свого тіла, досягти богоподібності, звільнившись від кайданів матерії.

Перевагою як християнства, так і бгакті-йоги в порівнянні з іншими індійськими релігійно-філософськими системами, наприклад раджа-йогою, є те, що там учень витрачав довгі роки на входження в стан самадгі, щоб відчутти в собі присутність божественних атрибутів – сат-чит-ананда (вічність-знання-

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

блаженство), де під блаженством можна розуміти не лише відчуття щастя, але й безумовну любов до оточуючого світу; в християнстві ж, як і в бгакті-йозі, віруючий з самого початку вчився культивувати в собі цей стан блаженної любові, щоб через неї досягти й інших атрибутів божественності.

Культивування любові до Бога веде до відчуття цілісності на психологічному рівні, подолання протиріч між жіночим і чоловічим. Так М. Бердяєв вказує на те, що на духовному рівні досягнення такої цілісності особистості реалізується в андрогінізмі; “Андрогінізм і є остаточне поєднання чоловічого і жіночого у вищому богоподібному бутті, остаточне подолання розпаду і розбрату, поновлення образу і подоби Божої в людині. Любов є поверненням людині втраченої діви – Софії. В андрогінізмі розгадка тієї таємниці, що в абсолютній Людині – Христі не було видимого нам життя статі, так як в Образі Його не було розпаду, що породжує нашу земну любов статі” [2, с. 100].

Стан самадгі не є прерогативою лише індуїзму. В езотеричній традиції для описання подібного стану вживаються терміни “просвітлення”, “прозріння”, “екстаз”, “надсвідомість”, “самореалізація” або “богореалізація”. В містичному християнстві цей стан іменується, в більшості випадків, як “досягнення христовості”, “воскресіння”, “просвітлення”.

З точки зору езотеричного християнства, душа кожної людини являється Ісусом, котрий втілюється в конкретному тілі, а потім розпинається мирськими бажаннями і пристрастями, тому що відвертається від божественного бачення власної істинної духовної природи. Воскресіння Христа в серці кожної людини відбувається тоді, коли знову досягається Свідомість Христа, або Царство боже. З точки зору офіційної церковної

МАЙБУТНЄ ОСОБИСТОСТІ І СІМ'Ї

доктрини, спасіння людства відбувається завдяки вірі в Бога і посередництвом Другого Пришестя Христа, коли всі мертві повстануть з могил (причому це пропонується розуміти буквально). В езотеричному християнстві людина сама повинна дорости до свідомості Христа посередництвом духовної практики, кульмінацією якої є досягнення просвітлення або христосвідомості.

Важливим моментом є те, що цей стан свідомості у віруючого дозволяє відчувати свою реалізованість саме “тут і зараз”, а не сподіватися на досягнення Царства Божого після припинення земного існування, на що, власне, скероване догматичне християнство.

Отже, в езотеричному християнстві закладена основна ідея – за допомогою відповідної духовної практики досягти такого рівня свідомості, яка дала б можливість реалізувати свою божественну сутність в кожній конкретній людині.

На початку третього тисячоліття істотно змінюється загальнолюдська світоглядна парадигма. Сучасна людина вже не може задовольнятися статусом грішної істоти, покладаючи всі свої надії та сподівання лише на безмежну милість Бога. Вона сама нерідко відчуває в собі потенціал творця і тому часто їй більш імпонують майже паритетні відносини з Богом, обґрунтування яких спостерігається в індуїзмі та низці сучасних орієнталістських релігій, або спостерігалось в християнстві в перші віки його існування. Тому, сам розвиток суспільної свідомості наводить на думку, – якщо християнство (особливо це стосується нашого рідного православ'я) не хоче втратити свої позиції, воно повинно пережити своє “орджонамента”, намагаючись переосмислити той багаж знань, що здобули християнські богослови перших століть такі, як

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

Климент Александрійський, Оріген, а також, спираючись на езотеричні традиції, які стосуються, в першу чергу, антропологічної проблематики, використовувати велич християнських ідей у всій їхній повноті. Іншими словами, на нинішньому етапі людство практично стоїть перед альтернативою: або прагнути піднятися в своїй свідомості до рівня Ісуса Христа, або й далі нести величезні втрати під тиском глобальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Безант А. Эзотерическое христианство / А. Безант. – М.: ПП «Чертановская типография», 1991. – 195 с.
2. Бердяев Н. Эрос и личность (Философия пола и любви) / Н. Бердяев. – М.: Прометей, 1989. – 159 с.